

ئاسته‌نگین کارگیری عوسمانی ل کوردستان، پنتتی که‌قتنا میرگه‌هین کوردی

«چیروکا به‌لگه‌نامه‌یه‌کا عوسمانی ب زمانئ کوردی»

– یاشار کاپلان
زانکویا هه‌کاری / تورکیا

– نزار نه‌یووب گولی
زانکویا زاخو / پشکا میژوو

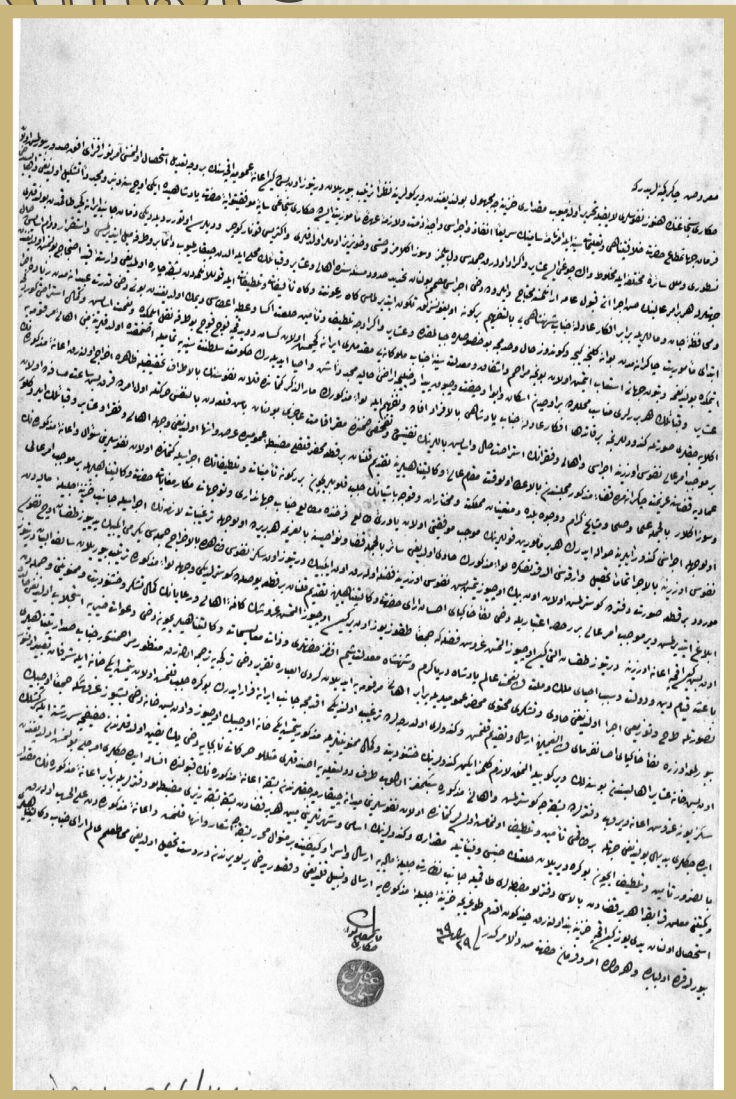


ل ناڤهراستا سهدي نوژدي زاييني سيستمى سياسى و ئابوورى و كومەلايهتى ل كوردستانى تووشى گوزانكاريهكا مهزن بيوو، ئهو زى دهمى دهستههلاتا دولهتا عوسمانى دهست دايه ژناقبرنا ميرگههين كوردى، ئهو ميرگههين بو سهدان سالان نوونهراتيا سيستمهكى كلاسيقى ل كوردستانى كرين و بووينه پشهك ژ ئهقل و تيگههشتنا گشتى يا مللهتى كورد، تا رادديهكى كو ئهق مللهته دگهل حوكم و قانون و فهريمانين وان راهاتبوون و ئهو ب تشتهكى پيروژ ل قهلهمدان، و دراستيدا ئهق ميرگههين دهرههكى دكارين ل باشهروژى بيه بنه مابهيك ژ بو ئاڤاكرنا دولهتهك يان چهند دولهتهكىن كوردى.

ب راستى گوهورين ئيڤجار مهزن بوو، حوكم ژ ميري بو ئاغاي هاته فهگوهاستن، و سهنتهري حوكمى ژ پايتهختى بوو گوند، و سهرايا ميري بوو كوچكا ئاغاي، و قانونا ميرگههان (كو شهريعتى ئيسلامى بوو) بوو قانونا دارستانى كو تيدا بين درنده و بهيز لاواز و بهيزان دخون، و ههمى ئهو پيشكهفتين دناڤ پايتهختين ميرگههاندا ب جارهكى بوونه ههلم و پاشكهفتن و نهزائينى ب سهه كوردستانى دا گرت!

ژلايهكى دى فه گهورين بو دولهتا عوسمانى زى يا ب زهحهمت بوو، چونكه ئهو نهچار بيوو كو دهست ب ريڤخستنا پارچهيهكا مهزن ژ دولهتا خوه بكهت كو بهرى هينكى نه دين دهستى وى دا بوو!! چونكه پتريا ميرگههين كوردى - نهخاسمه ئهوين ل ناڤهراستا سهديهى نوژدى هاتينه ژناقبرن - دناستى (حكومت) دا بوون⁽¹⁾، و هر ژ سال 1014 دولهتا عوسمانى دهستيو مردائين مهزن د كاروبارين كارگيريا واندا نهكربوو. لهورا دولهتا عوسمانى كهفته بهرامبهه هريمهكا بهرفرهه كو چ توومار و ئامارين فهرمى نينن، چونكه ميرگههين كوردى يان گرنكى ب ئهريشيفكرنا تووماران نهدابوون يان توومارين وان هاتبوونه ژناقبرن. بو نمونه دولهتى چ پيزانينين ل سهه هژمارا دانشتيان و ريژهيا وان بيگهاتين ئايينى ئهوين د كوردستانى دا نهبوون، ههروهسا چ پيزانينين فهرمى و بنهجه نهبوون كو ل سهه بناخهينى وان جوړين باجى ل سهه وان بسهپينيت.

ئيك ژ ئاريشهين دى بين گرنىگ كو دولهت كهفتيه مههمبهرى وى بابتهنى زمانى بوو، چونكه حكومهتدين كوردى بهردموام ب ريكا مير يان چهند كارمهندهكين كيم پهيوهندي ب دولهتا عوسمانى دكرن، و بكارنينانا زمانى توركى دناڤ ئاكنجيين فان ميرگههان ئيڤجار كيم بوو، نه ئهقه بتنى بهلكو مهلا و شيخ و زانايين كوردان زى كرنكيهكا مهزن ب زمانى توركى نهदान، و زمانى زانستى ل ميرگههين كوردى بتنى عهرهه و فارسى بوون، تهنانهت ل سهديهى نوژدى دا گرنگيدانا فان زانايان ب زمانى كوردى ژ زمانى توركى پتر بوو، لهورا دولهت هندك جارن نهچار بوويه ب زمانى كوردى قانون و مهبهستين خوه بو ئاكنجيان شروهه بكهت.



مدقق نامعيا كامل پاشايى
بو صدرولله عزمى
عوسمانى

ل 14 كانوونا 1847 وويلايهتا نوب ب ناڤى كوردستان هاته دامهزراندن و ل سال 1850 ژ سهنجهقين وان، مووش، ههكارى، مووسل، دياريهكر، ماردين، خارپوت، عهرههگير، مهلاتيهو بههنهسى بيگهات⁽²⁾ و ل وى دهمى باژيرى ناميدى و ههمى دهقهرين سهه ب بههدينان - ژيلى باژيرى زاخو - تابعى قى وويلايهتى بوون⁽³⁾. و ئهق رهوشه ههتا سال 1879 ئانكو سال دامهزراندنا وويلايهتا مووسل بهردموام بوو⁽⁴⁾.



اخرم حضرتي

عظمتو

مكاري سجاغلك مسدااره وضابطه واعانه عموميه اقرنك اهاا وعبار موجوده نك حضور نهي ايم ايج قالا بانوزيع تحصيل وظايف دي بوز كيسي
دفتري وجب وثابته رساي اهاا وعبار ضحنه اك اواناه ففعدك مقداري بوسل سي ايم بار خذيه بطيله كوندريووب حضور دي دفتري
اوليفي افادتي شامل مكاري فاقمقي عارتو كامل باسانك توار دابه قسي سطوف محضه عموميه ويصله ايم زطور سو كوفور حضرت سرتي
بورلويو ايموه عرصه وتقسيم قندي فاقمقم سول ابلهك مسدااره مملكه وعبار طاقمك جلب وثابته واعانه عموميه اقرنك مع زياده تخصصه
مردوف اولاه سعسي اردات وردني اوليفينه موافق اردوايه حضرت بارشهي بورلويو حاله نجسي حاوي جونا نام بايزه ضهي واوراه
مذكور رضه ماليه نفعه بطيله كوندريووب صلح بيايمه نك سادري ترتيب قندي اندي ۱۲۹۶ م

۲

سرودي جاگ ايزورد
طبعيت نفعم اولاه بشو نك سايه صفاريزه زكزن نه سق وخط
دوهوسر كول نظر سوكن از حضرت شاهزاده پورشم وابسته ساي اصفدر
دولا فاقمق بويايه قيسي حاوي جونا نام بايزي سرتي سوخ دصدور بورلويوه
اردونده بشو خنپ بادوكا بفضاي عالمنه اولاده اولاده مردوفه نه صوباني اصفدر
اعلاوه نك انمند اربنده اردونده حضرت نك ايزورد
سه نته ري زاخو بو قه كوونين

دهستنيشانكرنا نيعانا سهنجقا
همكاري ژلاين دولهتا عوسمانى قه

نامهيا كامل پانتايي ل بو بابلعالى :

ژلايه كنى دى قه ل سالا 1852 قايمه قامى سهنجقا همكاري
كسهك بوو ب ناقى ئيسماعيل كامل پاشا كو نهوى ب خوه دست ب
گهشته كنى بو ناف سهنجقا همكاري كر و ههولدا كو ژمارا دروست يا
ئاكنجيان و ريژهيا باجا وان ديار بكهت، دنامهيا خودا كامل پاشا به حسنى
وان ناستهنگان دكهت كو كهفتينه دريكا وى دا ژوان: كورد ملله ته كنى
كوچهرن و ههز ژياخييونى دكهن، ههروهسا نهو زمانى نزانن!! و مهبهستا
وى زمانى توركى بوو، ل سهرفى بناخه ي نهوى داخواز كريبوو كو فهرومانهك
ب زمانى كوردى ژلاين صهرولئه عزمى عوسمانى قى بهيته دكو د
كومبوونين خودا دكهل كوردان بخوينيتن، و كامل بهكى د كهشتا
خودا كومبوون دكهل جشاتا قهزايا و مهلا و شينخ و سهروك عهشيرمت و
ماقوول و خهلكى ناسايى يى دهقهرى كرن و ب قى ناوايى بو وى ديار بوو كو
ژمارا دانشتيىن دهقهرى دوو بهرامبهري وى هژمارا ته خمينكرى بوون.

ل سالا ۱۸۴۲ ميرگهها بههدينان هاتبوو ههلوهمشاندن و ل
سالا ۱۸۴۹ ميرگهها همكاري ژى هاته ژناقبرن، و ههروهك مه گوتى
دولهتا عوسمانى ژيهر نهبوونا توومارين فهرمى نهچار ببوو كو ب شيومين
تهخمينى ژمارا دانشتيان دهستنيشان بكهت، و ههرفى سالى دست ب
ومرگرتنا باجا (نيعانه)^(۵) هاته كرن كو بيدقييه ههرفى كهسهك ژدانشتيىن
دولهتى بو ئيك جار د ژيانا خودا قى باجى بدهت. و ل قى دهمى هژمارا
دانشتيان ل سهنجقا همكاري ب 10375 كهسان هاتبوو دياركرن و بيدقى
بوو كو 415 كيسين قرووشان وهك نيعانه بدهنه دولهتى.



بو پتر پېژانينان ل سهر گه شتا کامل به گي دې دهقأ نامهيا وي بو سهدرولئعزمي ل ۹ کانوونا دووگ ۱۸۵۳ بهرچاش کهين :

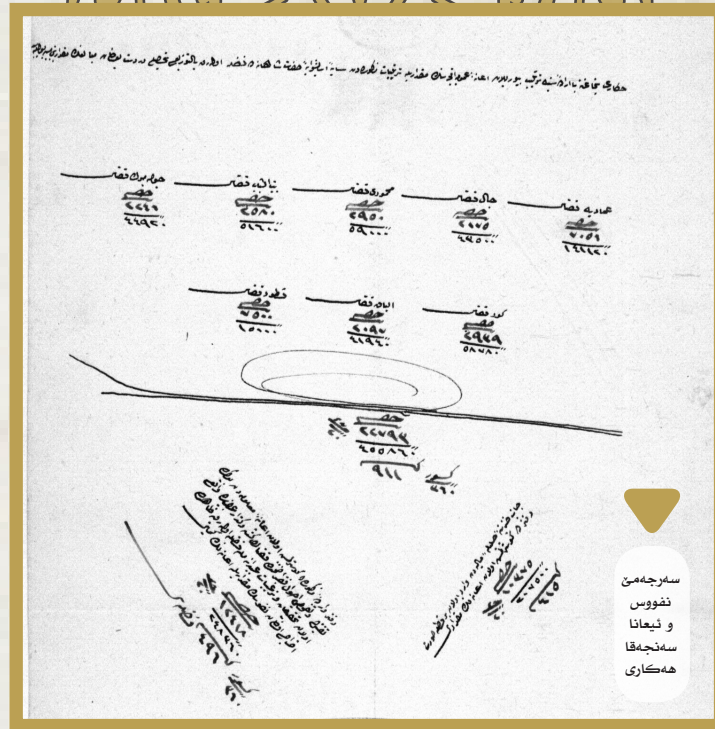
” سهنجاقا ههکاری ئەوا بهری دوو سن سالان سهر ژنوو هاتیه دامهزاندن هیشتا بشیوهیهکع دروست نفوس و کوژمغ باجا وئ نه هاتییه دهستنیشانکرن ، لئ جهنای ههوه فهومان دا بوو ب رهنهگکع تخمینی (۴۱۵) کیسین قوروشان ژ ئەوان بهین ومرگرتن... خه لکع فیئرئ تیکه لهکن ژ ملهتین نهستووری و ملهتین دی ، و پتريا خه لکع وئ کوردن ئەو هه می چ زمانان نزانن و بی سوز و پهیمان و هوغ و خوینریژن! و پتريا وان نه د بنهجهن و ب کوچهراتی دژین... نوکه ژئ ئەگهر بیژی دانیشن خوار قهستا لایع ئیرانئ دکهن و دبنه ئەگهرئ تیکدانا ئاسایش... و ههچهنده بابهتئ دهسنیشانکرن سئوری ل پیئش مهیه لئ فان هیشتا خو ئیک لایئ نهکریه و جارا ههزا وان بو لایع مهیه و جارا بو لایع ئیرانئ یه... لهورا مه چ چاره نینن ئەو نهبیت جار ب هسکی و جار ب نهومی و دلخوشی رهفتارئ دگهل ئەوان بکهی... ههر ژ ئەوی دهمی من ئەف کاره ومرگرتی من شهف و رۆژ کرینه ئیک و من ب زمانئ خوش و ب رهفتارکا نهرم و ب ریکا دیاری و خه لاتان شیبايه بو لایع خو ب راکیشم، و ههتا ئەز شیام ئەوین بهرهف ئیرانئ چووین ژئ بزفرینم و نیعمهتا ئارامی و ناسایش ل هه می قولاجین ئەفئ دهقهرئ بهر قرار بکهم ، و ههر عه شیرهته کئ ل جههکی ئاکنجی بکهم و زهقی و نهردی لسه وان دابهش بکهم، و نهردین قالا و چول شوین و ئافه دان بکهم... و مهردم و مه بهستین عادلانه یین جهنابئ سولتانی ب وان بدهمه تیگه هاندن... و هژمارا نفوسا وان و پێژا (ئیعانه) یا وان ئەوا ههتا نوکه د پشت پهردیه نهزانیئ دیار بکهم.. پشتی خه لک و ههزارین فیئرئ ژ سیاسهتا من پشتراست بووین و باومریا وان ب رهفتارین من هات، ئەز ب خو ژ جهئ ئاکنجی بوونا خو(باشقه لهه) یئ دهرکهفتم و من قهستا قهزا ئامیدیئ کر ئەوا چل و پینج دهمژمیران ژ جهئ من دوور، و ههروهک د وئ نامهیا من بو مهقامئ وهکالهتئ دابوو دیارکرن من خه لکع عه شیرهت و پیشکیش و ماقول و هه می شیخ و زانا و مهئمموورین حکوومی و موختار و قوچی باشین باژیری کومکرن و ب شیوازمکع نهرم و جوان من شیا نفوسا وان یا نه دیار و پێژیه ئیعانهیا وان دیار بکهم ... و پشتی دیاربوونا هژمارا

نفوسا هه می قهزا و ناحیین فئ دهقهرئ من راپورتهک بو گهنجینا دارایی هنارت و تیدا دیارکر کو هژمارا نفوسا فئ سهنجاقي د توومارندا پتر ژ (۱۰۳۷۵) کهسان هاتبوو دهستنیشانکرن، لئ نوکه دیار بوو کو (۱۲۴۱۸) کهسین دی ژئ هیشتا نه هاتبوونه توومار کرن و نوکه هژمارا دانشتین سهنجاقا ههکاری (۲۲۷۸۳) کهسن... و هوسا پێژیه ئیعانهیا فئ سهنجاقي کو ب (۴۱۵) کیسان هاتبوو تخمین کرن دراستیدا (۹۱۱) کیس و (۳۶۰) قرووشن، ئانکو (۴۸۶) کیس و (۳۶۰) قرووشان زیدهتر! و هه می ب خوشحالی و رازیبوون ئامادهبوون فئ ئیعانه یئ بدن کو دبیته ئەگهرئ پیشکهفتنا دین و دهولت و فهژاندنا مولک و ملهتی! و وان هه میان مهضرهک نقیسیه و موهور کرینه و تیدا دوعایین خیئر بو سولتانی کرینه و من ئەو مهضره دگهل نامهیه کئ ب زمانئ کوردی دگهل ومرگیارانا تورکیا وئ کو ژلایع مهقامئ وهکالهتئ فه بو خه لکع سهنجاقا ههکاری هاتبوو هنارتن دگهل فئ نامهیا خو ههقیچکریه ، ههروهسا (۷۲) مالین عه شیرهتا شهرفان کو بهری نوکه بو ئیرانئ رهقیبوون و (۱۵) مالین عه شیرهتین دی ژئ جارهکا دی زفرینهفه و وان ژئ ئیعانهیا خو ب خوشحالیقه پیشکیشکریه کر ئەوژئ (۳۳۰۰) قرووش یین وان (۷۲) مالین شهرفان و (۵۰۰) قرووش ژئ یین (۱۵) مالین دی کو سهرحه مئ وان دبیته (۳۸۰۰) قرووش و من ئەو د توومارکا جودادا هنارتینه. و چونکه خه لکع وئ دهقهرئ عهقل سئکن و دبیت هندهک کریارین نهههژی بکهن لهورا من ب سئکی هندهک گلله یی و گهف ل وان کر داکو ئەگهر ژمارا نفوسا خو فهشارتب نهار ببن وئ هژماری ئاشکرا بکهن... نوکه هژمارا دانشتین ههر قهزایه کئ ب شیوهیه کئ جودا و پێژیه ئیعانهیا وان گوند ب گوند و ب تفصیل هاتینه دیارکرن و بهری چهند پۆزان (۷۰۰) کیسین قرووشان من بو خهزینا دهولتهتئ فریکرن.

ئیسماعیل کامل

قایمقامئ لیوا ههکاری

۲۹ ربیع الاول ۱۲۶۹ / ۹ کانوونا دووین ۱۸۵۳^(۱)



ل دويف ئاماريين كامل پاشاي ژمارا نقووس و ريژميا ئيعانها قهزايين سەنجهقا هەسکاری ب قى رهنكى بوون^(۷):

قهزا	هژمارا نقووس	ريژميا ئيعانهي ب قرووتان
ئاميدى	۷۰۵۶	۱۴۱۱۲۰
چەلەن	۲۱۷۵	۴۳۵۰۰
مەحموودى	۲۹۵۰	۵۹۰۰۰
بيت الشباب	۲۵۸۰	۵۱۶۰۰
جوله ميترگ	۲۲۴۶	۴۴۹۲۰
گەقەر	۲۹۳۹	۵۸۷۸۰
ئەلباق (باشكال)	۲۰۹۷	۴۱۹۴۰
قوتور	۷۵۰۰	۱۵۰۰۰
سەرجهمن	۲۲۷۹۳	۴۵۵۸۶۰

هژمارا كەسان^(۸)، چونكە دئاماريين مسيونەرين بياني ل وى دەقەرى ئەنجامداين، هەرەوسا د وان ئاماريين دەولەتا عوسمانى پىشتى كەفتنا مييرگەها هەسکاری ل 1849 ئەنجامداين هژمارا دانشتييين هەسکاری زور ژقئ ئامارا كامل پاشاي پترن^(۹)!

ل قيرى دا دقيت راستيهك بهيته كوتن كو: هەرچەندە كامل پاشا دوويات دكەت كو وى شيايه هژمارا دورست يا نقووسا سەنجهقا هەسکاری ديار بكت، لى دراستيدا ئاماريين وى زور شاشى تيدا هەنە! و ئەگەرى قى چەندى ئەوه كو سەرەراي پەسندا نا كامل پاشاي بو كارى خوە لى عەشيرهتئين كوردان هژمارا دروست يا ئەنداميين خوە بو وى ديار نەكرينە! يان ژى دببیت كو ئەق هژماره بتنى هژمارا زەلامان بيت و زاروك و ژن نەهاتبنه دياركرن، يان ژى دببیت ئەق هژمارا خانيان بن نەكو



فهرمانا بابلعالی ب زمانئ کوردی بو خه لکئ سهنجقا ههکاری :

وهك مه دیار کری بالعالی فهزمانهك سهبارمهت دیارکرنه ژمارا دروست یا دانشتیان و ریژهیا ئیعانهیا وان بو خه لکئ سهنجقا ههکاری نشیسیبوو، و تیدا ههولدا بوو کو بریکا ئازاندنا ههستا نایینی مهزنن دهقهرئ هانبدت کو ژمارا راستهقینهیا وان کهسین تابعی خوه دیاریکهن، ههروهسا بهحسئ مفایئ ومگرنا باجئ بو دهولتهئ و هاوه لاتیان کریوو، و نهقه دهقئ فهزمانا بابلعالیه:

« هوون عولهما و مهشایخت کرام، و ئاغهوات و ووجوه و بنام، و جوملهی خهواص و عهوام، مهعلوومئ شهراهتا ههوه بیت، خودئ چهضرتئ تعالا و تهقهدهس تهختئ هوماووون بهخت، خهلیفهئ رهسوولئ رهبولعالمین، و پادشایئ روویئ زهمین، خودانئ نعمهتئ مه، چهضرتئ پادشههئ مه، صاحبئ مه، موئهیهه و پایدار بکهت. ئامین.

دائمهن فوکرهت عادلیهتا وان ئیستراحتا فهقیر و ضوعهفایانه، بنائهن ل وئ، دگهل ئیرادهیا سننیه ژبو ئیستیفسار خاظر و سوئالا حالئ جوملهیئ ههوه ژ باشقهلهه من چهرکهت کر، ل ههمن جهان گهریام، نهقه هاتیمه ویلایهتا ههوه چاوانه؟ نهگهر ژ طهرهفهکی و ب طهرزهکی تهعهددی ل سهر ههوه ههیه مهعلوومئ طهرهفئ مه بکهن، ژ سایهیا شهوکهتا چهضرتئ پادشاهی چارهیا دهفکرنه مهظالم و تهعهددیا وی دئ بکهم. ههر چی کهسئ بیت چهتا شقان و گافانا، بئ واسطه ومرن حالئ خو بیژن. نهو گوئنا مه مهعلوومی ههوه بوو، نهز هیقی ژ ههوه دکهم هوون بیژنه ههمنی فهقیر و یهتیم و مسکینیت گوندئ خو ههموو بئین، نهگهر تهعهددیهک ل سهر وان ههبت بیژن دا وهکو تهامیا لوظف و مهرحمهتا پادشاهی ب چ طهرزه بزائن، و یقین بکهن کرنا دووعاییت خهیرییه، دائمهن جاریکرنه نهمرئ سننیه، ل سهر زمهتا ههمنیا فهرضه، و تابعیهت و چهژیکرنا پادشاهی وهکی رووحا خو واجبه، خهبهرکی دئ مه نهقهیه: ژ طهرهف دهولتهتا علییه و بو دهفکرنه خودانیت ظولم و ظهلالهتا و ههم بهعضهک مهصلهحهتیت مهزن د بهعضهک مهملهکهتاندنا د پیش نهه د عهوهضیت پاراندنا کاغزه چیکریووون، ب نهمر و روخصهتا پادشاهی صهرف دکرن، ژ بهر فانیدئ وان کاغهران و چوونا زهمانا ل سهر خهزینا جهلیله خهلهل و ضهرمر بوو، ژبو جانب جوملهیئ ئیسلام و رهعایایئ ساکن د مهملهکهتئ چهضرتئ پادشاهیدا جارهک وهفاکرنه وان پاران بیه ئیعانه، دا وهکو وان پاران بدن خودانیت کاغهران و کاغهران رهغه بکهن

چونکی رهغهکرنه وان نهغهکی مهزنه ژبو دهولتهت و مللهتان. بنائهن ل وی، ووهک لاییت عظام و ووزهراییت فخام و مهجلسا نهحکامئ عدلییه وههه مولاظه و موطالعه کرن و ب خاکپایا هوماووونا جهانداری عهرض و تهلیص کرن، ئیراده و فهزمانکرنه پادشاهی وههه بوو: کو نهو غولامیت من ژ دهرفه ههروهکو نههلئ ئیسلامبولئ دصادقن و ژ بو وئ ئیعانئ غیرهتکیشن، و ژ بو ئیمتئالا نهمرئ پادشاهی ههر وهکو ژبو جوملهیئ عهههستان و روملی و ئاناطولی و عراق و بهغداد و کوردستان و سائرئ طهرهفان فهزمان هنارن و تهحصیل دکهن. ژ بو سهنجقا ههکاریان نهو فهزمانا جهلیولشهئن صادر بوویه و مهفهووومئ مونیفئ وی دئ ئاشکهرا بیت. مهعلوومئ شهراهتا ههوهیه حوکمئ نایهتا کهریمه کو «اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم» ئیطاعهتا نهمرئ پادشاهی فهرضه و موخالهفهتا وئ د مهذهبئ چهنهفیدا و مهذهبئ شافعیدا و مهذهبئ مالکی و چهنهلیدان ضهلالهته و ئینکارکرنه فی حوکمی کوفرهک ئاشکهرایه. بنائهن ل وئ، واجبئ ذمهت و فهرضه ل سهر ههوه پاریت وئ ئیعانئ کو د عومریدا جارهک مهطلوبن زوو بدن. هوون چاقیت من! نفوسا وه چ مقداره ژیریقه دروست بهیان بکهن، ههر نفوسهک بیست و سی و چل قرووش ئیعانه د وی بکهن، تهحهموللا ههوه چهندن ب حوسن و رضا و خوشنودیهت بدن، و ههم دانا خوه د محضهرا عمومی و مهضهطا خوهدا بهیان بکهن، و وهقتیدا بدن ژ بو دین و دهولتهتا خو خدمهتهک چاک بکهن، دئ بیته سهبهبئ مهدها ههوه د خاکپایا هوماووونئ چهضرتئ پادشاهیدا، وهوون نهز قهدهمی تابعیت رضاجوییت دهولتهتا علییه، ل وئ مهعنایع سهداقهتا خوه ئاشکهرا بکهن، زیاده هیقی نهوهیه^(۱)»



فهرست معارف و احادیث و روایات و کتب معتبره و کتب معتبره و کتب معتبره و کتب معتبره

هو نر و اوستا و نخب کرام و اعوان و وجوه بنام و جمله خواص و عوام معلوم ترافا و هو بیت حد حضرت تعالی و حضرت خلیفه رسول الله بن ابی طالب و حضرت علی بن ابی طالب و حضرت فاطمه زهرا و حضرت زینب کبری و حضرت سید الشهدا و حضرت ائمه اطهار و حضرت صلوات الله علیهم اجمعین و حضرت علی بن ابی طالب و حضرت فاطمه زهرا و حضرت زینب کبری و حضرت سید الشهدا و حضرت ائمه اطهار و حضرت صلوات الله علیهم اجمعین

فهرمانا بابلعالی ب زمانن کوردی

بهرسفا ئاكنجيين دهقهرى بۇ بابلعالي :

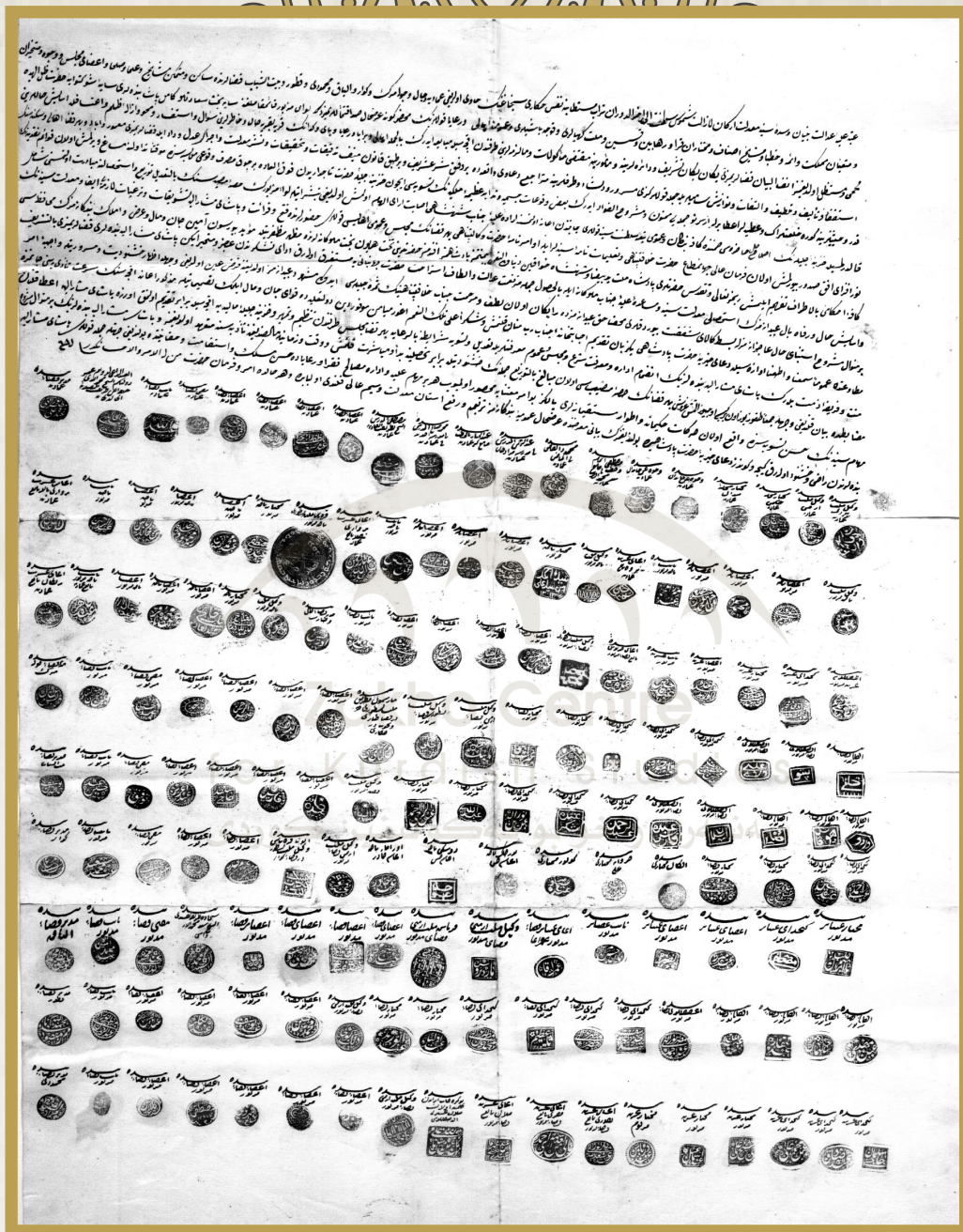
پشتى ديدار و كومبونان دگهل كهسايهتى و ماقوولين سهنجاقا ههكارى و پاريزكرنا وان ب دياركرنا هزمارا دروست يا نضوسى و پرتزهيا ئيعانهيى، كامل پاشاي داخواز كر كو نهو نامهيهكى بۇ بابلعالي بهنيرن. نهف نامهيا ب زمانى توركى ب نافى « زانا وشيخ و سهروكىن عهشيرتان و موختار و قهشه و راهيبين قلهيان و نهندامين جقاتا قهزايين ناميدى، چهلئ، جولهميرگى، گهقهه، نهلباق، محمودى، قوتور و بيت الشباب يين سهر ب سهنجاقا ههكاريقه » ل شهوالا ۱۲۶۸مىش/ تهباخا ۱۸۵۲ز هاتبوو هنارتن، تيدا پشتى دوغايان بۇ سولتاني خوشحالى و رازيبوونا خوه ژ رهفتار و سياسهتا قايمقامى سهنجاقا ههكارى كامل پاشاي ديار كرن، و تيدا ديار كرن كو نهو گوند ب گوند گهريايه و فهرمانا سولتاني سهبارت دياركرنا هزمارا نضوسا سهنجاقى و رتزهيا ئيعانهيا وان بۇ ههمى جقاتين قهزا خوانديه، و وان ب رازيبوون و دلخوازيه خوه (۹۱۱) كيس و (۳۶۰) قرووشين ئاچجيهان ژ گوند و عهشيرتتين خوه كومكرينه^(۱۲).

ب دروستى ديار نينه كا نهف نامهيه ل كيقه هاتيبه نقيسين، لى پتريا وان كهسين موهرا خوه دانينه سهر خهلكى باژيرئ ناميديى و عهشيرتتين سهر ب ويقه نه، لهورا پتر گومان دجيت كو نهف نامهيه ل ناميديى هاتيبته نقيسين.

ژمارا موهرين ل سهر نامهيه (۱۶۵) موهرن كو ژلايى ماموستا و گوتارييز و شيخين طهريقهتان، و ناغا و ماقوولين عهشيرتان، و نهندامين جقاتين قهزايين سهنجاقا ههكارى قه هاتبوونه ليدان، و پتريا وان ژ خانهدانن و كارمهندين دولهتن ل باژيرئ ناميديى نه، لى مخابن پتريا وان ناقين خوه نهنقيساينه بهلكو بتنى ناقين وان دناف موهرين واندا ديار دببت، كو هندهك ژ وان بو خواندنخ خوش نينن يان چ پيزانين ل سهر خودانخ خوه نهداينه. لى ههر جاوابيت ناقين هزمارةكا زور ژ زانا و سهروكىن عهشيرتان يين ناقهراستا سهديه (۱۹) بو مه ديار دبن:

ژ گرنگرتين وان كهسان :

- وهكيلى ملهتن جوهيان ل ناميديى^(۱۲)
- وهكيلى ملهتن نهرمهنى ل ناميديى^(۱۳)
- موختارنى تاخ مهيدان ل ناميديى محمود مەش
- موستهفا ئيمام و گوتارييزئ مزگهفتا محمەد نهفهندى
- محمود قازيى بهرئ يى ناميديى
- عبدالرحمان ماموستايى قوتابخانا مورادخانيه ل ناميديى
- عبدالجبار گوتارييزئ مزگهفتا سهرئ ناميديى
- مهحمەد صالح ماموستايى قوتابخانا نوى ل ناميديى^(۱۴)
- موستهفا شيخن تهريقهتا قادرى ل ناميديى
- محمەدئ نقشبندى، داعيى تهريقهتا خالدى يى نهقشبهندى^(۱۵)
- على موديرئ قهزايى ناميديى (دناف موهرا وى دا هاتيه: مظهرئ نور الهى عبده على)
- عوبيدوللاھ موفتيت ناميديى
- عوبيدوللاھ قازيى ناميديى
- عبدالله خان ناغايى عهشيرهتا نيروه تابعى ناميديى (نافى وى دناف موهرتداهاتيه)^(۱۶)
- عبدالله ناغايى كورئ عهبدالرحمن، عهشيرهتا بهروارى تابعى ناميديى.
- ناغايى عهشيرهتا بهروارى بالا(نافى وى ب شيويهين عبدال خان هاتيه)^(۱۷)
- كهتخودايى عهشيرهتا ناقبرى (ئانكو بهروارى). مصطهفا بهگ^(۱۸)
- موختارنى عهشيرهتا ناقبرى (دناف موهرا وى دا نهحمەد كورئ مصطهفا هاتيه)
- ملحم ناغايى عهشيرهتا نهرتوش (نافى عهشيرهتا وى نهگهلهك روهنه)
- ئيدريس، موديرئ ناحيا چهلئ و تيارى
- ناغايى عهشيرهتا ريكان تابعى ناميديى (نافى وى دناف موهرتدا شيخ سين كورئ ۹۹ هاتيه)^(۱۹)
- مارشيمون، پاتريكى ملهتن نهستورى ل قهزايى تيارى و تخووب ل ههكارى (نافى خوه نهگوتيه)
- موديرئ قهزايى جولهميرگ (دببت نافى وى محمەد بيت)
- يووسف جهمال الدين، موديرئ قهزايى بيت الشباب.
- «ناغايى ناحيا دوسكى ههسن». دناف موهرا وى دا (حسن عبو) نقسيه.
- جادر ناغايى ناحيا نورهمار
- على موديرئ قهزا گهقهري
- ناغايى عهشيرهتتين (گهقهري) عهمر ناغا
- مهقصود موديرئ ناحيا قوتور (دناف موهرا وى دا هاتيه: بحمد الله كه نام مقصود شد)
- نهحمەد، ناغايى عهشيرهتا موقورى تابعى قوتورى
- عهبدى كورئ عهمر ناغايى، ناغايى عهشيرهتا جهلالى
- موديرئ قهزايى محمودى (دناف موهرا وى دا السيد مراد هاتيه)

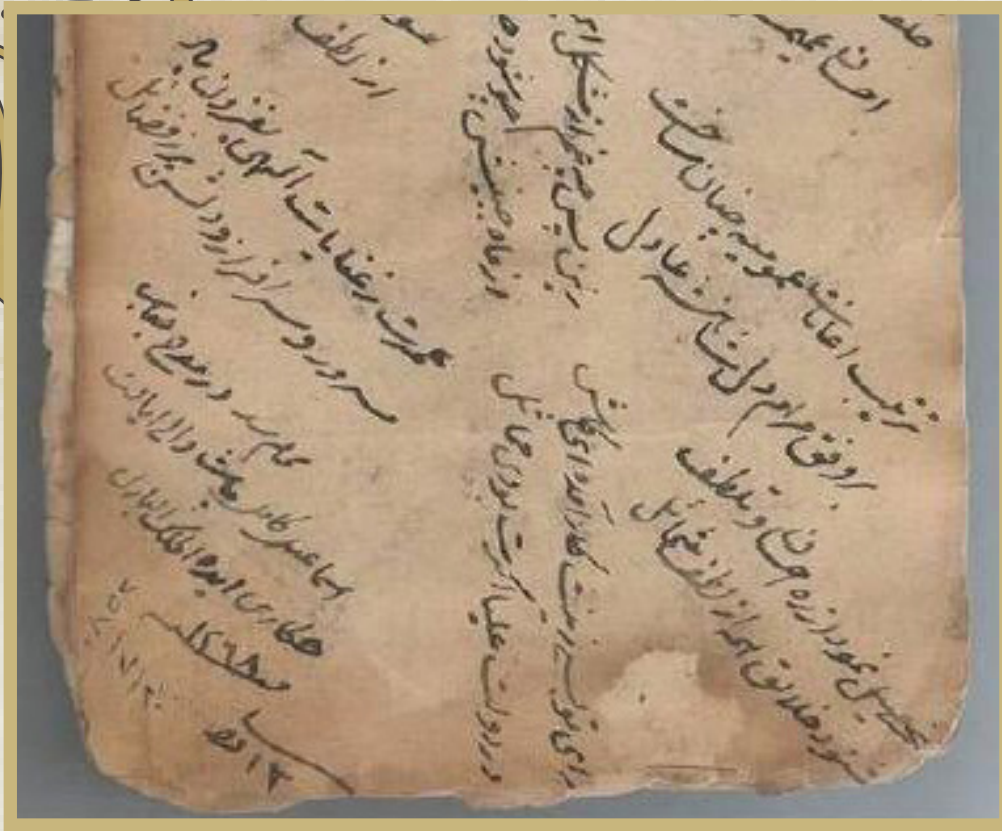


نامہ
کھسایہ تین
سہنچہ
ہکاری بو
بابالعی

گہشتا کامل پاشاہی د شاعر کا محمہد سہعید (میہری) دا :

شاعری بہدینی محمہد سہعید میہری کوری
 مہلا عہدالرحمن کوری مہلا یحیای مزوری (۱۷۹۵-۱۸۸۴)
 (۲۰) ل دمہن سہرہانا کامل پاشای نیامی ل مزگہفتا
 مہزن یا باژییری ٹاکری دکر ب فق ہلکہفتی ہوزانہک
 ب زمانہ فارسی قہاندیہ، و تہف ہوزانہ دناق دستختا

(المجمع) دا کو ہر ژ نقیسینا میہری یہ ہاتیہ
 نقیسن (۲۱). تہف ہوزانہ ل ہہیفا ربیعولتہول ۱۲۶۸مش/ کانونا
 دووی ۱۸۵۲ ہاتیہ نقیسن و تپدا میہری بہحس ہاتنا "مہدح
 نیسماعیل کامل پاشا والی نیالہتہ ہکاری" بو باژییری
 نامیدی و سیاسہتا وی یا نہرم دگہل خہلکی دکہت و دیار
 دکہت کو وی باجا (ٹیعانہیا عمومیہ) ب رنہگہکی و ہسا
 جوان دروستکر کو خہلک ہہمی پچ رازی بوون (۲۲).



دستنویسی (محمد سعید میهری) ،
المجمع ، پهسا والیح ههکاری
(نیسماعیل کامل پاشا) دکت
(۱۲۶۸مش/۱۸۵۲ز)
ژ ئهرفیق (ئهنه‌زایار بلند محمد
شوگری مفتی)

پهراویز :

1. حکومت: ئهو میرگه‌هن کومهنترین ناستن سهریخوینی هه‌ی ، کو ژلاینی مالباتین کوردی یین حوکمدار فه دهینه ریفه‌برن یین کو لایه‌نگریا خو بو دهولتا عوسمانی راکه‌هاندی پشتی شهرئ چالدیران، یان یین کو لایه‌نگریا خو دیارکری ل دهمئ هه‌وین عوسمانی ل سهرده‌می سولتان سلیمانئ قانونی، و ئه‌ف سنجه‌قین هه‌نی دناف دهفته‌رین فه‌رمی دا بنافی (حکومت) دهاتنه توومارکرن و سه‌روکی کارگیری بو فان سنجه‌قان دهاتنه نافکرن ب (حاکم). بنیره: عینی علی افندی، قوانین آل عیمان در خلاصه مجامین دفتر دیوان، تصویر افکار غزنه خانه سی، (استانبول: 1280هـ)، ص 30. هه‌روه‌سا بنیره -Kı- liç, 18 Yüzyilin İlk Yarısında Osmanlı Devletinin İdari Taksimati (Eyalet ve Sancak Tevcihati), Elazığ: 1997, s.10
2. Kurt Tarihi Arismalari, Osmanli Kurdistan, bgst Yayinlari, İstanbul: 2011,s.100-101.
3. کامیران عبدالصمد الدوسکی، به‌دینان فی اواخر العهد العثماني، مؤسسة موکریانی، (ارییل: 2007)، ص 48.
4. بنیره: هیرش که‌مال ریکانی، عه‌شیره‌تین به‌دینان، سه‌نته‌ری بیشکچی، (دهوک: 2019)، ل 721-725.
5. ئیعانه جوهره‌کی باجئ بوو کو ل سهرده‌می سولتان مه‌حمودئ دووی 1808-1839
- هاتبوو سه‌پاندن و مه‌به‌ست ژئ هاریکاریا له‌شکهرئ عوسمانی بوو. ل پاشه‌روژئ مافی وی بو (به‌دل عه‌سکهرئ) هاته کهورین. BOA, I.DH, D.no266, G.no 16640-4
6. BOA, I.DH, D.no266, G.no 16640-1
8. یا زانایه کو د دهفته‌ر نفووسین عوسمانیدا زور جارن هژمارا خانیان دهاتنه توومارکرن نه‌کو هژمارا سه‌رین مروقان.
9. بو نمونه بنیره داتایین د: نزار ایوب کولی، اماره هکاری بی العهد العثماني، سبیریز، (دهوک: 2017) ص 278-282؛ میرزا موسی خان طباطبائی، زبده الوقائع (مخطوط)، ورقه 226، 275، 254 Mehmet Nufirtas, Hakkaride Yerlesme ve Nufus, (XIX Yuzyilin İkinci Yarisi), Ekev Akadimi Dergisi, Yil.11, Say. 32, 2007, s.302-305.
10. BOA, I.DH, D.no266, G.no 16640-2.
11. BOA, I.DH, D.no266, G.no 16640-3.
12. نافئ خوه ب پیتین عبری نفیسه.
13. نافئ خوه ب پیتین ئه‌رمه‌نی نفیسه.
14. چیدبیت محهمهد صالحئ کوری مه‌لا یه‌حیایی مزووری بیت.
15. شیخ محهمهد بابئ شیخ بهاء‌الدینی نه‌قشبه‌ندیه.
16. دبیت یا دروست (خان عه‌بدال) ژئ بیت
17. عبدالله و عبدالرحمن دوو ئاغایین عه‌شیره‌تا به‌رواری ژیریه‌نه. بو پتر بنیره: عماد عبدالسلام رووف، المعجم التاريخي لامارة به‌دینان، (ارییل: 2011)، ص 227 و 231
18. د به‌لگه‌نامه‌یه‌کی‌دا کو بو سالا 1835 دزقریت نافئ ”مسته‌فا به‌ک میرئ به‌راواریان“ هاتیه. دوور نینه ئه‌فه هه‌مان که‌س بیت. بنیره: BOA, HAT, D. no.448, G.no. 22317/D
19. ئیک ژاغایین عه‌شیره‌تا ریکانیانه، د سترانه‌کی‌دا نافئ وی ب شیخ سین به‌ک هاتیه: ، شیخ سین میرئ ریکانه ، حاکم میرئ ریکانه ، ناگر هاقیت شه‌شخانه ، له‌ش کیشان به‌نستانه
20. ل دور ژیاناما میهری بنیره: حمدی عبدالمجید السلفی، تحسین ابراهیم الدوسکی، معجم الشعراء الكرد، سبیریز، (دهوک: 2008)، ص 307-308
21. بو پتر ل سهر فئ ده‌ستخه‌تن بنیره: هیرش که‌مال ریکانی، عه‌شیره‌تین به‌دینان، سه‌نته‌ری بیشکچی، (دهوک: 2019)، ب 24
22. ده‌ستخه‌ت ئه‌رشیفئ هیژا (بلند محهمهد شوگری) پاراستیه، و ئه‌ف به‌رپه‌ره ژلاین فه‌کوله‌ر هیرش که‌مال ریکانی گه‌هشتیه مه.